

קונטרס

טעם זקנים

שיחות התחזקות בעבודת השם
ע"ד הסלולה של
רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע
מאת הרה"ח
ר' לוי יצחק בענדער ז"ל
מתובל בסיפורי עובדות מאנ"ש מדורות הקודמים
מתורגם ללשון הקודש

לה

מכון
טעם
זקנים
שיחות של
רבי לוי יצחק בנדר ז"ל

תוכן השיעור

אני יודע – אני לא הרבי!
אי לך ארץ שמלכך נער
שעבודת היום בבגדי לבן
ה'ברוך הבא' הראשון...
מעורר לסליחות וחוזר לישון...
לא אני קברתי
תודה לה' שניצלתי מזה
שאייזיק שלי ילך עם הרימער?!
אחרי כזה רבי לומר 'אני הרבי'!?

אריתי מורי עם בשמי
עשה לי מטעמים
שולחנו של אדם מכפר
צמאון הוא תאוה גדולה
פייס את התנך!
עיקר וטפל
לילה אחד שלא בסדר
הייתי יכול לפעול טוב יותר
והארץ הייתה תוהו
אנני ישר לרבי!
נכון שהקב"ה תמיד מנצח?!

קונטרס ל"ה מתורגם מקונטרס נ' באידיש

©

הערות והארות מתקבלות בחפץ לב, נא להתקשר אל:

יוסף מענדל האס, מאנסי ארה"ב

(מארה"ק: 0722-573-456) 1-845-200-0443

לקבלת הקונטרס וכן ההקלטה (MP3) של השיעור, יש לפנות דרך האימייל:

Rlyb148@gmail.com

לתרומות והפצה בלבד:

bn5710048@gmail.com 0548432460

פרשת כי תצא תשמ"א

(קול הנחל, טייפ מס' #47)

'אריתי מורי עם בשמי'

(מדבר מתורה י"ג בספה"ק ליקוטי מוהר"ן) תורה י"ג זו תורה שנאמרה בראש

השנה.

הצדיק אוסף ומלקט את כל הרצונות, "אריתי מורי עם בשמי"^א, הוא מלקט אותם ומעלה אותם, ומהם ממשיך 'תורה'!

כשבאים לרבי על ראש השנה; אמנם תורה זו גילה הרבי בראש השנה, אבל לאמיתו של דבר, בכל פעם שבאים לצדיק, אוסף הצדיק ומלקט את כל הרצונות של האדם ומעלה אותם, ומהם נעשה יחוד למעלה. ומיחוד זה נעשית 'תורה'. על ידי זה ממשיך הצדיק 'תורה'!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^א עי' שם בליקו"מ באות ה': ... "אריתי מורי עם בשמי"; 'מורי' - זה בְּחִינַת "מְרַת נֶפֶשׁ", בְּחִינַת: "וְנִפְשָׁה מְרָה לָהּ", זה בְּחִינַת פְּגַם הַנֶּפֶשׁ, פְּגַם הָרְצוֹן; כְּשֶׁרוּצָה דְּבִרְתָּאָנָה, זה הָרְצוֹן הוּא פְּגַם וּמְרָה לְנֶפֶשׁ. וְעָקְשׁוּ כְּשֶׁבֵּא זֶה הָאָדָם לְחֻכְמֵי-הַדּוֹר עִם נֶפְשׁוֹ וְרְצוֹנֹו, וְחֻכְמֵי-הַדּוֹר לּוֹקְחֵת כָּל הָרְצוֹנֹת וְלוֹקְטֵת אוֹתָם וְכוּ', "עִם בְּשָׂמִי" - עִם הָרְצוֹן הַטּוֹב שֶׁמְעַלָּה רֵיחַ טוֹב וְכוּ', וְעַל-יְדֵי-זֶה: וְאֵתִי מִטָּרָא - שֶׁהַמְּשִׁיךְ תּוֹרָה, בְּבִחִינַת "וַיִּרְדַּע עֲזוֹ מִבְּטָחָה".

נמצא איפה, שלכל אחד יש שייכות, לכל אחד יש חלק בתורה - על ידי הרצונות של כל אחד ואחד.

הרבי אומר שם: 'אריתי מורי'; 'מורי', אומר הרבי, הוא מלשון 'מרת נפש', אפילו רצונות רעים חלילה!

בספרו 'פרפראות לחכמה' אות ה' מבאר הרב מטשעהריין ז"ל ענין זה: 'שהצדיק מעלה גם 'רצונות רעים'. מבאר הרב מטשעהריין: 'מורי', פירושו, שהאדם מתמרמר על רצונותיו הרעים, יש לו מרירות מכך: "אוי, מדוע יש לי רצונות רעים? מדוע אני עושה מעשים שאינם הגונים? מדוע אני רוצה דברים שכאלו?!"; כשהאדם מתמרמר על רצונותיו הרעים, אזי הצדיק מעלה גם רצונות אלו, ובכך יכול להעלות גם רצונות אלו! אוי...

עשה לי מטעמים

(אחד הנוכחים: 'חוש הטעם' של ראש השנה מה שהקב"ה טועם -) כן, ה'טעם', הקב"ה חפץ לטעום², לטעום! כך מובא הרי בזוהר שקודם התקיעות³, שהפסוק "עשה לי מטעמים" מכוון לשכינה הקדושה! הקב"ה אומר: "עשה לי - רצוני לטעום מ'פיקודין דעשה', ממצוות עשה של כל השנה!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

² עי' ליקוטי מוהר"ן תו' ה' תניינא אות י"ד: טעם זה בחינת: "וַעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי" - 'מפיקודין דעשה' (תקוני-זוהר, תקון כ"א), הינו מה שהשם יתברך טועם בראש השנה כל המעשים טובים של ישראל, וזהו בחינת 'חוש הטעם'.

³ פרשת אמור דף ק"א ע"א ברעיא מהימנא. וענין 'מפיקודין דעשה' הוא בתיקוני זוהר תיקון כ' - כ"א דף נ"א ע"א.

ה פּרשת כי תצא תשמ"א

ולמי אומר זאת הקב"ה? לעשו! אולם אם הוא אכן יביא, תכף הוא יקטרג על כל מצוה ומצוה, שהם נעשו שלא כהוגן. תכף יקטרג ויטען: "המצוה נעשתה עם פניות וכדו". המטעמים אותם יביא יהיו כאלו מטעמים שלא ניתן לטעום מהם כלל וכלל!

ולכן 'רבקה' שהיא ה'שכינה הקדושה', אומרת תכף ליעקב - 'יעקב' רומז הרי על 'כלל ישראל': "יעקב, רוץ והבא מטעמים משובחים! שכן עשו רץ גם הוא, ואם הוא יביא מטעמים, לא ניתן יהיה לטעום מהם! אשר על כן רוץ ועסוק ב'חרטה' ב'תשובה', קום ועשה! כדי שהמטעמים של כל השנה יהיו טעימים ערבים ומשובחים יותר, הזדרז נא!".

וכך הוה! יצחק כבר לא טעם ממטעמיו של עשו, שהרי רק מקודם טעם מהמטעמים של יעקב, וכי יאכל פעמיים?! בפשטות, הוא לא טעם ממטעמיו של עשו.

בזוהר הקדוש מובא^ד, שאילו יצחק היה טועם ממאכליו של עשו, היה מתעורר שוב חטא עץ הדעת!

שכן מה גרם והביא ל'חטא עץ הדעת'? - 'מאכל שאינו כראוי' היה זה שגרם את החטא!^ה

אלמלא השכינה הקדושה - רבקה, שעוררה את עם ישראל "רוצו בזריזות!; עשו הרי רץ גם הוא, ואף היה עלול לגרום חורבן בכך, לקלקל ולקטרג: "מצוה זו נעשתה שלא כהוגן, פניות, וכדו"; עשו היה עושה את

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ד עי' זוה"ק פרשת תולדות דף קמ"ג ע"ב.

^ה עי' ליקוטי הלכות הל' סימני בהמה וחיה טהורה א' אות ב' ועוד.

כל ה'מאכלים' לאפס ואין" ! מה היה נעשה אילו יצחק היה טועם ממאכליו של עשו? היה מתעורר שוב פגם עץ הדעת! 'מאכל שאינו כראוי'!

אדם הראשון היה הרי בשיא הגדולה - "יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא", וכי דבר קל הוא? ! בטרם חטא, היו פתוחים בפניו כל העולמות העליונים, מעמדו היה כל כך רם ונשגב, עד שאפילו המלאכים רצו להשתחוות לפניו: "כזה קדוש!". אך תכף הפיל עליו הקב"ה תרדימה, וכראות המלאכים שהוא ישן, הבינו שהוא לא'...

גדולתו של אדם הראשון הייתה לאין ערוך! אך על ידי 'מאכל' - נהיו כאלו חורבנות... עד עצם היום הזה.

מאז והלאה נגזרה 'מיתה' על האדם. מאז והלאה נהיה 'דם נדה'". נורא נוראות כמה דברים נגזרו על העולם מאז החטא: צרות, ל"ט מלאכות, 'בזעת אפיך תאכל לחם', האדם צריך לעמול ולהתייגע, וכל זה בגלל - אכילת 'מאכל שאינו כראוי'!

נו, גם אצל יצחק אבינו יכול היה להתעורר פגם זה, ואז גם את הברכות לא היינו מקבלים! בזכות מאכליו של יעקב - קיבלנו 'ברכות'! בחטא עץ הדעת נגזרו על האדם 'ל"ט מלאכות', אך ע"י ברכתו של יצחק 'ומטל השמים' - נתהפכו הקללות ל'ל"ט ברכות', 'ט"ל'! כל זה מבואר בזוהר הקדוש.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

¹ עי' ליקוטי הלכות הל' נדרים ב' אות ט', ע"פ גמ' חגיגה י"ב ע"א.

² מדרש רבה ח' ט'.

³ עי' עירובין דף ק' ע"ב.

זוהי הנהגה טובה שראוי לנו להרגיל בה. אדם, אפילו אם מעשיו הם כמו שהם, ראוי שירגיל עצמו להתחרט על כל מעשיו, ובכך יגרום שהמאכלים של כל השנה כולה יהיו ערבים ומשובחים, וכשיקרבו ימי ראש השנה, יחפוץ הקב"ה לטעום ממאכליו!

שולחנו של אדם מכפר

בכל מאכל נוהג הדבר כן, מאכל אינו דבר של מה בכך! כעת אנו אנו עוסקים באמת בלימוד תורה שמדברת מ'מאכלים' – סימן סז"ט.

'מאכל' זה ענין אחר לגמרי, אצל הצדיקים, המאכל הוא דבר גדול ונשגב. המאכל נבלע בכל אבר, כל אבר ניזון מהמאכל; המח ניזון מהמאכל, וכן שאר איברי הגוף ניזונים גם הם. כך מובא באחת התורות.

כל מהותו של האדם, עבודתו, אמונתו, הכל תלוי במאכל! המאכל הוא זה שמחזק את האדם ונותן לו כח!

אי אי אי, איננו יודעים כלל מה עומד לפנינו, מה עומד לנגדנו. אנחנו כל כך מורגלים, כל כך מורגלים, אורח חיינו מתנהל בצורה שכזאת, שכשאני רעב – אני אוכל; כשאני עייף – אני ישן! מה אכפת לי?! ולבסוף אף נופלים למשכב: אז אני ישן, אז אני אוכל... אי אי אי...

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ט שם אות י': מי שהוא איש-חיל ואינו ההפך (שקורין: רע-מזל, שלימזל), הוא יכול לקבל בעת האכילה הארת הרצון, דהיינו שיאיר לו הרצון בעת האכילה, וישתוקק ויכסף מאד אליו יתברך ברצון מִפְּלֵג וכו'.

י' עי' תו' קכ"ט, ושיחות הר"ן אות קצ"ג.

בכל הדברים שהזכרנו יש 'עבודה'! וכי לצדיקים שבדורות הקודמים הייתה תורה אחרת? גם הם אכלו וישנו, אבל אצל הצדיקים הכל נראה אחרת! האכילה היא שונה, השינה היא שונה!^א

צמאון הוא תאוה גדולה...

כמדומני, ישנה שיחה מהרבי ש"בליל שבת שורה צמאון גדול להשם יתברך", צמאון!

זכורני, כשסעדנו פעם בליל שבת, היינו מספר בחורים טרם נישואינו. נכנס מתתי' (הכהן ברזסקי מאנ"ש באומן), והבחין כיצד אנו מוזגים לעצמנו כוס מים מהכד שעמד על השולחן. נענה מתתי' בכאב: "הרבי אומר שבליל שבת שורה בעולם 'צמאון גדול להשם יתברך', ואתם מכבים אותו עם מים?! במקום לנהום ולהשתוקק להשם יתברך, אתם שותים מים?! בזה אתם הרי מכבים את הצמאון!..."

בסעודת ליל שבת, בסיום הסעודה, לא היה לנו כלום רק 'קנקן מים', מים קרים, ומהם שתינו.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^א עי' ליקוטי מוהר"ן תו' כ"ה אות ג': וְעִבּוּדַת חִיצוֹנִיּוֹת, הֵינּוּ אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שֶׁל הָאָדָם הָעוֹמֵד בַּמְדְּרָגָה הָעֲלִיּוֹנָה, הִיא מְאִירָה וּמְשַׁבַּחַת יוֹתֵר, מֵעִבּוּדוֹת פְּנִימִיּוֹת, הֵינּוּ תוֹרָה וּתְפִלָּה, שֶׁל הָאָדָם הָעוֹמֵד בַּמְדְּרָגָה הַתְּחִתּוֹנָה. ועי' תו' י"ט אות ז': וּמִי שֶׁיִּכּוֹל לְהִתְעוֹרֵר הַתְּנוּצָצוֹת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּכָל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית שֵׁשׁ בְּכָל דְּבָר, אֲזִי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ וְכָל תְּעֻנּוּגָיו אֵינּוּ אֶלָּא מֵהַתְּנוּצָצוֹת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה.

(ר' מאיר קרליבך: נהגתם לסעוד יחדיו בליל שבת?) כן, סיימנו להתפלל, ללמוד, לזמר זמירות, וודאי, סעדנו יחדיו. רחל (בתו של רבי נחמן טולטשינער ואחותו של ר' אברהם) קנתה מאכלים לסעודה, ומשה שמואל (לווין, מגדולי עובדי השם באומן וממקורביו של ראבר"ג) סחב גם הוא מאכלים לסעודה. היה שמח, אתם יכולים לתאר לעצמכם איזה מאכלים היו שם... היה טוב, זה היה טוב, ההתעוררות שהייתה בסעודה!...

מתתי' נכנס, הוא ראה כיצד אנו עומדים ושותים מים מהקנקן, שותים מים, מים קרים, אז חזר בפנינו על דברי הרבי ש'בליל שבת שורה בעולם צמאון גדול להשם יתברך', ותמה, מדוע אנו מכבים את ה'צמאון' עם מים קרים?!: "היו צמאים להשם יתברך! לכו עם געגועים להשם יתברך, עם מין געגוע להשם יתברך, א'צמאה נפשי"ב!".

כך מובא מהרבי, שיש צמאון, כזה מין השתוקקות שורה בלילי שבתות... כמדומני שענין זה מובא משמו של האר"י הקדוש.

כך גם היה אצל הרבי עצמו, בליל שבת הרבי כמעט ולא דיבר, כמעט ואין תורות שנאמרו בליל שבת, למעט תורות ספורים ממש. בלילי שבתות היו בעיקר געגועים, מין תשוקה, מין צמאון להשם יתברך!"

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^א עי' שיחות הר"ן אות רנ"ט: פעם אָחד אָמר: צָמאָן הוּא תְּאֵנָה גְּדוֹלָה. וּלְפִי הַבְּנֵי, כּוֹנְנָתוֹ הִיָּתָה לְרַמֵּז לָנוּ מַעֲנִין הַשְּׁתוֹקְקוֹת וְכִסּוּפִין וְצָמָאָן לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא דְּבָר נִפְלָא מְאֹד וְכוּ'.

^ב עי' חיי מוהר"ן אות ר"מ: שְׁמַעְתִּי שֶׁהַעֲבוּדָה שְׁלוֹ וְקִדְשָׁתוֹ הַנּוֹרָאָה וְהִירָאָה שֶׁהִיָּתָה עַל פְּנֵי בְּלִיל שַׁבַּת קָדֵשׁ, וּבִפְרָט בִּימֵי נַעֲרִיו הָיָה עַד בְּלִי שְׁעוֹר וְעָרַךְ כָּלֵל.

ועי' בשיש"ק ח"א אות תרס"ד, מביאה ל"ק הישן נדפס בסוף אבני"ה ברזל: שֶׁהִתְנוּצְצוֹת הַקִּדְשָׁה וְהִירָאָה שֶׁהָיוּ עַל פְּנֵי רַבְּנוֹ ז"ל בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת הָיָה אֵין לְשַׁעַר כָּלֵל, כְּמוֹכָא בְּחַיֵּי מוֹהַר"ן, וְמִי שֶׁהָיָה

לעיתים שורה 'צמאון', והאדם משתמש עמו לשתייה מרובה... הצמאון
מסתלק על ידי זה !

אה, מתתי' היה נכנס מפעם לפעם לבית הכנסת, ומתהלך אנה ואנה,
(השואל: כליל שבת?) לאו דווקא, אפילו באמצע השבוע, עם כזה מין תשוקה
להשם יתברך...

רבנו של עולם, יהודי מתהלך בעולם הזה עם כזה מין תשוקה להשם
יתברך... כזאת דביקות...

ראו עליו שהוא כל כולו דביקות, כל גופו היה דבוק בהשם יתברך ! גוף
מעובד וקדוש... הוא התהלך כשכל כולו דביקות בהשם יתברך ! אה, היה
זה... מתתי' היה אדם מופלא ביותר !

אדם שלא שקוע בהבלי עולם הזה, מעשיו הם כולם רק לשם שמים, הכל
הולך רק לצד הקדושה" ! בנוסף לכך גם היה גאון עצום, גאון עולם ממש,
בנגלה, הוא היה חריף, כאחד הגדולים ! ומאידך, היה בעיני רוחו כגוש בוץ,
הוא החשיב עצמו לכלום ! אי אי אי...

יש אצל הרבי 'כלים משובחים', 'כלים טובים', אה אה אה... כאלו
שאפויים בלבו של הרבי¹⁰ !

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

אָפּלוּ אַז הָיָה נוֹפֵל יְרָאָה וּבוֹשָׁה גְדוּלָה מְאֹד עַל פְּנָיו, עַד שֶׁרָבְנוּ ז"ל הָיָה מוֹכֵרָח אֶז לְהִיּוֹת בְּמִסְנָה
עַל פְּנָיו, וְהָיָה אוֹמֵר אֶז תּוֹרָה בְּיְרָאָה גְדוּלָה.

¹⁰ עיי' ליקוטי מוהר"ן תו' ל"א אות ו': ... ומי שהוא בבחינת ברית, אָזי: 'חֶסֶד מִתְגַּלֶּה בְּפֶמָּא דְאַמְה' וכו', וְזֶהוּ: "אִם הָרַב דּוֹמֵה לְמִלְאָךְ ה' צְבָאוֹת" כנ"ל, אָזי בְּיִדְאֵי חֶסֶד וְאַהֲבָה מִתְגַּלֶּה, וְהַשְׁתַּוְּקוּת נִתְגַּלֶּה וכו'.

¹⁰ עיי' שיש"ק ח"ב אות ק"ב.

בקש מחילה מחתנך!

חמיו של מתתי' היה 'אופה', נחתום, יהודי פשוט. בהגיע בתו לגיל שידוכים, לקח חתן לבתו בלי להכיר בחשיבותו. פעם המנהג היה, נכנסו לישיבה, בחרו בחור טוב, נו, מזל טוב וזהו זה! אבל הוא הרי היה "מתתי'", וחמיו כלל לא הכיר בחשיבותו.

מתתי', המחלוקת שקמה עליו לאחר נישואיו הייתה נוראה, א געוואלד!

גם חמיו של ה'ברדיטשוב'ער רב' היה אדם פשוט, ולא היה לו כל הרגש בחתנו, הוא לא הכיר את מהותו, וממילא נהיו מריבות. לבסוף הוסכם בין הצדדים – כמו שהיה אצל רבי נתן – שהחתן יסע יחד עם חמיו ליריד, היכן שהסוחרים נמצאים, ושם ירכוש סחורה.

ואכן, כבר היה לו כסף מוכן לקניית סחורות: יפה, שיעשה השתדלות כלשהי! טוב.

בבואו ליריד היכן שקונים את הסחורות, נזדמן לפניו נסיון, וההוא לא רצה לעזוב אותו רח"ל, אז הוא אמר לו: "קח את הכסף!", הוא נתן לו את כל כספו!

הוא שב לביתו – והכסף איננו! חמיו העניק לו סך עצום – אך הוא שב ללא כל סחורה!

הוא שב לביתו, וחמיו שהבין כי הכסף בל עמו, גער בו: "לך לך, כיצד עשית כזאת עוולה?!", אך הוא השיב כי אינו יודע, הוא לא רצה לגלות.

הוא לא התפאר, שכן אם יגלה שעשה זאת מחמת נסיון, ייחשב הדבר כ'התפארות'!

'הוא לא יודע', 'הוא איבד', הכסף לא אצלו! זהו.

כעבור זמן היה איזה סיפור עם חמיו, חמיו צריך היה להתייזב לדין בבית המשפט לאחר שהעלילו עליו עלילה קשה, ובצר לו רץ לקבל את ברכתו של הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק. אמר לו הרבי ר' אלימלך: "בקש מחילה מחתנך! לך בקש ממנו מחילה!".

בראותו כי המשפט קרב ובא, הלך שוב לרבי ר' אלימלך. אמר לו ר' אלימלך: "כבר אמרתי לך, בקש מחילה מחתנך!".

ובדיוק כשבא לבקש מחילה מחתנו בא הגנב, אותו אחד שנטל ממנו את כל כספו בעת הנסיון. הוא סיפר כי מאז שלקח את הכסף נחלה ונפל למשכב, וכעת בא להשיב את הגזילה. ובדיוק באותה שעה בא חמיו לפייסו, ותכף נודע לו באיזה כסף מדובר! כבר נודע לו איזה חתן יש לו - צדיק!

עיקר וטפל

מתתי' התגורר הרי בדירה אחת יחד עם ר' ברוך געצע'ס, וברוך היה חד וחריף ביותר...

זכורני שפעם אחת הגיע מתתי' לקבלת שבת והכריז: "רבותי, אם אתם רוצים לרחם עליי, שזוגתי לא תסתלק מן העולם, תדאגו לי לדירה אחרת! תדאגו לי לדירה!". ככה שח את צערו לפנינו.

טוב, כבר דאגו לו לדירה... (ע"י נדבת ליבם של אנ"ש)

(השואל: מה הפירוש שהם התגוררו ביחד?) התגוררו ביחד. הדירה כולה לא עלתה על גודל של חדר אחד! הוא בנה שתי קירות לאורך ולרוחב, וארבע משפחות התגוררו שם...

[כשקיימו 'פדיון הבן' לאהרן, בנו של משה טשנסטחובר, הדליקו שם שתי נרות סמוך לעריסתו של התינוק, ולפתע אחזה האש בעריסתו וגרמה לכוויות בגופו של התינוק. זה היה גודלה של הדירה... שבפינה אחת הדילקו נרות והעמידו את עריסתו של התינוק, והאש אחזה בעריסה. (השואל: גם משה טשנסטחובר היה אחד מהארבעה שהתגוררו בדירה ההיא?) כן כן, מאוחר יותר עבר לגור בדירה אחרת.]

אה, וכל זה היה – ה'עיקר' וה'טפל'!

מהו העיקר ומהו הטפל? כשהקדוש ברוך הוא עוזר והעיקר הוא: "איכא יראת השם"^{טו}; כשזהו העיקר, ממילא כל הדברים הללו לא מורגשים כלל וכלל! המריבות פוחתות גם הם וכו', אה!

לילה אחד שלא בסדר...

שמעתי פעם שרבי נתן אמר בזה הלשון: "לילה אחד שהעבודה לא בסדר, גרוע בעיני יותר מכל המחלוקת!".

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^{טו} ע"י שבת דף ל"א ע"א.

המחלוקת שקמה עליו לא הייתה דבר קל, המחלוקת הגיעה עד כדי הריגה ממש. אבל לילה אחד שהעבודה לא כסדר, זה גרוע בעיניו יותר מכל המחלוקת שיש עליו.

להיות כל כך דבוק בהשם יתברך, ש'לילה אחד' - רבי נתן ניצל את הלילות כראוי - ו'לילה אחד' שהעבודה לא כסדר, גרוע בעיניו יותר מכל המחלוקת!

אה אה, אדם כשהוא דבוק בהשם יתברך, התכלית תמיד לנגד עיניו, והוא מצייר לעצמו: "הנה אומרים שזה כבר ארבעים שנה לאחר פטירתו של רבי נתן", אזי המחלוקת נחשבת לכלום, מי מרגיש בה? מי מרגיש בה?!

אבל לילה אחד שהעבודה שלא כסדר, זו כבר 'אבידה שאינה חוזרת'! זה הרי נורא, זה הרי אוצר יקר ערך!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

י" ע"פ דיבורו של מוהרנ"ת, עי' שיש"ק ח"ב אות תש"ס: בעת שלקחו את מוהרנ"ת למאסר בהשתדלות המתנגדים וכו' ולוה אותו המתנגדים בכזיון גדול וכו', שמעו אנ"ש איך שמוהרנ"ת אומר: "וכי מה אני שומע אותם, הנה אומרים שזה כבר ארבעים שנה לאחר פטירתו של רבי נתן", "וואס הער איך זיי, האט וועט מען שוין זאגן ס'איז שוין פערציג יאר נאך רבי נתן". כל-כך הי' דבוק תמיד בזכרון יום המיתה.

י" עי' עלים לתרופה מכתב רצ"ה: ועתה ידידי וחביבי חזק ואמץ עצמך וכו', רק חזק ואמץ, וחטף ואכל, חטף ואכל נהמא דאורייתא בכל יום ויום, בכל השרדות וההרפתקאות העוברים עליך, פי היא חייך לנצח, וזה היום שאתה עומד לא יהיה לך עוד לנצח וכו', אבל הימים שאבדת בלא תורה, שיכלת לחטף מתוך היסורים דיקא, זה אבדה שאינה חוזרת...

יכול הייתי לפעול טוב יותר!

כתוב הרי שלעתיד לבוא יראו לאדם מה יכול היה לפעול בזה העולם ולא פעל. אפילו ליהודי כשר יראו זאת!

האדם בטוח בעצמו שהוא עושה, שהוא פועל, אולם שם יראו לו מה יכול היה לפעול בזה העולם!

הוא סיפר לי, ברוך, שהוא ראה בחלומו את חמיו ר' געצ'ע לאחר שנפטר; ר' געצ'ע היה עובד השם מופלג - הוא בא לו בחלום. שאל אותו ר' ברוך מה נעשה עמו בעולם הבא? השיב ר' געצ'ע: "לא רע לי! אבל יכול הייתי לפעול טוב יותר!", יכול הייתי לפעול טוב יותר!

כזה יהודי, יהודי שבור, אדם חולה, והשאגות שלו בתפילה, א געוואלד א געוואלד! אה, מה כבר יכול היה לפעול טוב יותר? מה עוד יכול היה להוסיף? הוא הרי היה עני מרוד, וחולה בגופו, ועובד השם מופלג, ואצבעותיו היו מלאות מוגלה, אוי...

[השואל: ר' געצ'ע נהג לדרוש ברבים?] כן, הוא למד ברבים. הוא למד בדביקות עצומה! (השואל: היה לומד בציבור בין מנחה לערבית?) כן כן, הם התחלקו ביניהם, פעמים למד הוא, ופעמים ר' שמשון בארסקי.]

"יכול הייתי לפעול טוב יותר!" המושג הזה, המשפט הזה הוא משפט שנחוץ לנו מאד, שכל אחד יפנים זאת: "אני יכול לפעול טוב יותר!".

וודאי, עם הפעולות שאתה כן זוכה לעשות עליך להחיות עצמך עם זה המעט, אבל עליך לדעת: "אני יכול לפעול טוב יותר!".

וכשיכולים לפעול טוב יותר ולא פועלים, אזי יתבעו מאתנו: "הרי יכול היית לפעול טוב יותר? יכול היית לפעול טוב יותר?!": "מה אשיב שולחי דבר - ומה אשיבנו" - כשישאלו אותי מה אענה אז?!"

אמנם בעולם הזה לא נראה לך שאתה יכול לפעול טוב יותר, אולם בעולם האמת תווכח לראות שאכן יכול היית לפעול טוב יותר! אוי... ❖

(לומד בחיי מוהר"ן סימן ת"פ) "שמעתי בעצמי מפיו הקדוש שכשבולעין הרוק הוא מועיל לנקיות".

(ר' מאיר: הרבי מתכוון שלא לירוק?) כן, זהו הרגל רע, אדם - כל דבר הוא יורק, יורק.

(השואל: בכל פעם שהרבי מדבר מנקיות, הכוונה לעצמו או לאחרים?) לעצמו! 'נקיות' 'נקיות', וכי סוד הוא?! ... כך אמר הרבי! זהו. ❖

והארץ הייתה תוהו

(חזור לענין הנ"ל) עד שהדבר נקבע בלב האדם, שבלבו יהיה קבוע מהו ה'עיקר' ומהו ה'טפל', ומהי הקביעות האמתית - זקוק האדם לרחמי שמים מרובים!

האדם יכול להגיע עד שיבה וזקנה, ועדיין לא ברור לו מהי הקביעות - מהו העיקר, ומהו הטפל.

אנחנו נמצאים הרי בעולם הזה ומוכרחים לאכול, לשתות, לישון, הכל. אבל צריך להיות לנו ברור מהי הקביעות, ומהו הטפל.

אם הקביעות היא 'עבודת השם', עלינו להשקיע בזה את כל חושינו, מחשבותינו, הכל הכל, ובתוך כך מוכרחים גם לאכול, מוכרחים.

דבר נוסף הוא: להשיח כל לבו להשם יתברך: "רבונו של עולם, מתי כבר אזכה לדעת מהי הקביעות? מהי הקביעות?!"

הרי מהו 'עולם התוהו'? אדם שמתהלך בעולם הזה עם כאלו דברים, אזי גם שם נדמה לו אותו הדבר.

'כפום מה דאתדבק איניש בהאי עלמא' – אותו דבר יהיה שם! אם בעולם הזה הוא הסתובב עם דמיונות, בלבולים, שטויות, אזי גם שם ינהג כך! עד שיוודע לו 'מי הוא' 'והיכן הוא נמצא'! אי אי אי... עולם התוהו, עולם התוהו.

בתחילת הבריאה, "בראשית ברא אלקים" היה – "והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך!"

אבל אחרי שנבראה הבריאה, אזי "ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור" – זה כבר ענין אחר לגמרי. מתחילה היה "והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך", אבל עכשיו "יהי אור ויהי אור!"

ומי מדבר מימים קדושים כאלו, געוואלד, געוואלד; להאמין בפשטות שהנה בא יום הדין! הנה בא 'יום הדין'! ותשובה ותפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה!

אדם שצריך לעמוד בפני משפט, הכל לווהט, הכל רועש, הוא שוכר לעצמו 'עורך דין'.^ט, ומשלם לו טבין ותקילין...

אה, יום הדין הרי קרב ובא, "בראש השנה יכתבון... כמה יעבורון... כמה יבראון..." עסק שלם מה שנעשה ביום הדין! עלינו להאמין בזה בפשטות, שתהיה לנו 'אמונה פשוטה' – ככה זה, בדיוק כמו שכתוב בספרים הקדושים!

אני? ישר לרבינו

רבי נתן נסתלק בערב שבת. ובאותו ליל שבת ראהו רבי נפתלי בחלום כיצד הוא רץ. שאלו רבי נפתלי: "להיכן אתה רץ?". ורבי נתן השיב: "אני? ישר לרבינו!". ובצאת השבת נודע לרבי נפתלי כי רבי נתן אכן נסתלק.

נענה רבי נפתלי ואמר: "בריקודיו בראש השנה כבר הבחנתי בו שהוא נפרד מאתנו!", ראיתי על הריקוד שלו שבזה הוא נפרד מאתנו.

רבי נתן, בראש השנה האחרון לחייו, לא ירד לומר 'הלכה' בפני הציבור. בין אנשי שלומינו הייתה השתקקות עצומה! לשמוע 'הלכה' מרבי נתן – א געוואלד געווען! הייתה כזאת התעוררות...

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ט עי' עלים לתרופה מכתב קצ"ח: והנה ימי המשפט והדין הגדול של ראש השנה ממשמשין ובאין, וכבר ברכו ראש ה'ש' אלול וצריכין לרעד ולפחד מאד ממשפט הזה שנוגע לחיים נצחיים, ואי אפשר לשחד בממוץ ולפיס בדברים. וכל פחד המשפט שעלי שיש לנו עתה, הוא פדי לזכר ולא לשכח פחד המשפט של ראש השנה, מפל שכן של יום הדין הגדול והנורא.

בין הנוכחים נכח רבי אפרים ב"ר נפתלי, וכששאל את רבי נתן מדוע אינו יורד לקהל ללמוד 'הלכה', ענה לרבי נתן תירוץ כלשהו.

אולם מאוחר יותר נענה רבי נתן ואמר: "התבוננתי וראיתי שישנם אנשים שבאים אלינו לראש השנה רק כדי לשמוע 'הלכה', ואני הרי בסה"כ רק אדם, והיה ובשנה הבאה כבר לא אהיה בין החיים - לא תהיה להם סיבה לבוא ולהתקבץ בראש השנה, שהרי כבר לא ישמעו הלכה מפני. אולם מאחר והרבי אמר: 'כל עניני הוא ראש השנה' - אין לזה כל שייכות ל'הלכה'! אם כן אשמע הלכה - או לא אשמע הלכה!".

הייתה זו ממש בחינה של נבואה! כי באותה שנה הוא באמת נפטר, באותה שנה שלא למד הלכה ברבים!

רבי נתן היה כל כך נקי מפרסום, הוא לא רצה שישאר ממנו איזה ישות 'אני' - 'ההוא'...

'הרבי' - וזהו זה! 'רק הרבי'! אם זה 'רק הרבי' אז אין כל נפקא מינה אם אשמע הלכה או לא אשמע הלכה. כל הראש השנה תלוי רק ברבי! וכי בגלל שרבי נתן נסתלק התבטל הדבר?! - לא!

(השואל: הרב מטשעהריץ מבאר הרי בספרו 'פרפראות לחכמה' מה שהתחדש לו בראש השנה האחרון לחיי רבי נתן.) אמנם זה התחדש לו, אבל אין הכוונה שרבי נתן עצמו אמר זאת!^כ

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^כ עי' חיי מוהר"ן אות ר"כ.

^{כא} עי' פרפראות לחכמה סי' ו' אות ט"ז: ועיין בליקוטי הלכות, הלכות שבת הלכה ז', שנתחדש בראש השנה שנת תר"ה, שהוא ראש השנה האחרון מימי חייו הקדושים של הר"ר נתן ז"ל וכו'.

נכון הקב"ה גומר ומנצח?!

בשבת האחרונה לחייו - רבי נתן נפטר ביום שישי - בשבת ההיא, בסעודה שלישית, שבת אחת לפני פטירתו, דרש רבי נתן 'הלכה' ברבים²². הוא דרש אז מההלכה המדברת מהתורה 'חדי רבי שמעון', ובדיבורו הרחיב מגודל מעלת ה'אמונה', 'אמונת חכמים'²³.

כשסיים ללמוד את ההלכה, בתפילת ערבית, הספיק לומר רק 'ברכו', ותכף נפלה עליו חולשה גדולה. הוא שמע 'ברכו', ותכף נכנס לחדרו. בתפילת ערבית כבר התגבר חוליו כל כך, עד שלא מסוגל היה לסיים תפילתו עם הציבור.

בשעה שנכנס לחדרו, בגשתו לדלת החדר, חלף שם אחד מאנ"ש בשם ר' יעקב. הפטיר רבי נתן לעברו ואמר: "איא, גא-ט פירט אויס?!!" - נכון שהשם יתברך גומר ומנצח?! ונכנס לחדרו.

במשפט זה כיוון להלכה שסיים ללמוד זה עתה - שהקב"ה היה בעזרו והצליח ללמוד לסיים הלכה זו. היה לו כל כך קשה, ואעפ"כ הצליח לומר את ההלכה. לאחר שסיים מצבו כל כך הורע, הוא לא היה מסוגל יותר, ואת תפילת ערבית נאלץ להתפלל ביחידות בביתו.

הערות ומראי מקומות

²² עי' מכתב הסתלקות מוהרנ"ת סוף עלים לתרופה: והתחלת חלישותו היתה במוצאי-שבת-קדש פְּרֻשֶׁת מְקַץ, ובשבת הקדם הוא פְּרֻשֶׁת מְקַץ, כְּשֶׁנֶּכְנַס לְשֶׁלֶשׁ סְעֻדוֹת לומר תורה... אמר התורה של "חדי רבי שמעון" מענין עצות ואמונת חכמים, ומענין להדפיס ספרים, ומענין כְּשֶׁהַנְּשָׂמָה עוֹלָה לְמַעְלָה, עָקַר שְׁלֵמוֹתָהּ שֶׁתְּהִיָּה לְמִטָּה גַם-כֵּן, וְאַחַר כֵּן הָיָה בְּשִׁמְחָה עַד לְמָאד וכו'.

²³ עי' ליקוטי הלכות הל' ראש חודש הל' ז', המיוסד על ליקוטי מוהר"ן תו' ס"א - ענין "אמונת חכמים". ועי' שם בסוף ההלכה מענין הסתלקות מוהרנ"ת.

אני יודע – אני לא הרבי!

כך היה אצל רבי נתן – העיקר אצלו היה 'הרבי'! הוא לא רצה ששום דבר יהיה 'נע ונד', ושחלילה לאחר הסתלקותו, עניינו של הרבי ייפסק – לא! "דער רבי!! דער רבי!! נאר דער רבי!! רק הרבי!!".

היה זה ב'שבועות הגדול'^{כז}, היה אז כזה מין רעש והמולה, שאפשר היה לטעות שרבי נתן הוא ממש הרבי בעצמו. אך רבי נתן שהרגיש בכך הזדעק: "איך ווייס אז איך בין נישט דער רבי, איך ווייס אז איך בין נישט דער רבי!" – אני יודע שאני לא הרבי, אני יודע שאני לא הרבי!

על אף שרבי נתן היה כל כך גדול בעניינו של הרבי, הוא ידע היטב שאם יעשה רשות לעצמו; ללא הרבי – זה לא שווה כלום! מאומה לא יישאר! 'נצחיות', לנצח נצחים – זה רק הרבי! וממילא, אם חלילה יפריד עצמו ויהיה כרשות בפני עצמה, לא יישאר ממנו מאומה. זוהי באמת הסיבה ששאר התלמידים שכן עשו רשות לעצמם – דרכם לא נמשכה לדורות הבאים.

באומן היה – בעיני ראיתי זאת – ר' הירש לייב ליפל החזיק זאת בידי. הוא החזיק ברשותו 'כתב יד' מ'רבי שמואל אייזיק'^{כח} – ספר ובו שיחה נאה.

הערות ומראי מקומות

^{כז} "דער גרויסער שבועות" – 'שבועות הגדול' הידוע והמפורסם נקרא כן, כי התקבצו אז אצל מוהרנ"ת כשמונים איש עובדי ה' גדולים מאנשי שלומינו, חוץ ממה שנתקבצו אליו מאנשי העיר, והיתה אז התעוררות נפלאה ביותר. זה היתה בשנת תקצ"ד, וכמה סיפורים ועובדות מאלפים נשמרו מאותו חג השבועות הגדול. (עפ"י שיח שרפי קודש).

^{כח} הרה"ק רבי שמואל אייזיק מדאשוב זיע"א היה מגדולי תלמידי רביז"ל, היו לו הרבה תלמידים. דרכו היתה לעבוד את ה' בחריפות גדולה ובכוחות עצומים ובמסי"נ. אנ"ש אמרו שהוא קיבל מרביז"ל את הענין של תיקון נשמת המתים.

כאשר בסוף חידושיו הוא חותם: 'כמובא בליקוטי מוהר"ן - רק בסוף החידוש!

התבטא על כך רבי אברהם בן רבי נחמן: "זהו החילוק, רבי נתן ציטט בתחילת דבריו את הליקוטי מוהר"ן, ורק אחר כך אמר את החידושים שלו; יסוד בנין חידושיו היה - ההקדמה הייתה 'ליקוטי מוהר"ן'. ר' שמואל אייזיק לעומתו כתב שיחה שלימה, ורק בסוף דבריו כתב - 'כמובא בליקוטי מוהר"ן'!

ראיתי את זה באומן, אינני זוכר היטב אם היה זה כתב יד, או ספר מודפס. באומן הראו לי זאת, ראיתי זאת פעם אחת ויחידה. תוכן הדברים היה, שיחות חריפות מאד! אם הספר נשא שם כלשהו - אינני יודע. ר' הירש לייב הראה לי זאת, ר' הירש לייב חיפש את כל המעשיות הללו. הוא זה שהראה לי פעם את ספרו של ר' שמואל אייזיק.

ואכן, כל השארתו של הרבי - נזקפת כולה לזכותו של רבי נתן! הכל רק בזכותו של רבי נתן! ומדוע? כי לא רצה להיפרד מהרבי בשום ענין! עם כל המעלות שהיו לו, אבל: "נאר דער רבי! רק הרבי!".

'אי לך ארין שמלכך נער'

כל שבחו של אליעזר עבד אברהם היה - כבר דיברנו על כך מספר פעמים - אליעזר, אומר המדרש¹²: 'המושל בכל אשר לו', אליעזר היה 'המושל

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

¹² מדרש רבה בראשית נ"ט ח'.

ביצרו כמוני', כמוני! כך התבטא אברהם אבינו ע"ה על עבדו אליעזר: 'המושל ביצרו כמוני! אמנם אלו מעלות רמות מאד, אולם 'יחוסו וחשיבותו' של אליעזר היא רק העובדה שהוא 'עבד אברהם'! - אם יעשה עצמו ל'אדון', הוא לא שווה כלום!

לכן באמת מביא הרבי בתורה ל"א: "אשריך ארץ שמלכך בן חורין" - זה 'אברהם'. "אי לך שמלכך נער" - זה 'אליעזר'. נשאלת השאלה: מדוע 'אי לך ארץ'? - 'אי' הוא מלשון 'אוי' - מדוע "אי לך ארץ שמלכך נער"? וכי העובדה שאליעזר 'מושל ביצרו כמו אברהם' היא סיבה לומר 'אי לך'?

התירוץ הוא: כל זמן שאליעזר משמש כ'עבד', אזי הכל טוב באמת, אולם כשאליעזר הופך להיות 'מלך', זה כבר לא טוב! מלך - זה רק אברהם!

הרבי מדבר בתורה ההיא לגבי 'יחודא עילאה' ו'יחודא תתאה'. באליעזר כתיב: 'אי לך ארץ שמלכך נער', דהיינו: שהמלך הוא נער, הוא לא בן חורין; אליעזר, עם כל מעלותיו - כל חשיבותו ומעלתו היא רק שהוא עבד אברהם.

'תחת ירכי' - אומר שם הרבי - 'ברית תתאה'. כל היחודים שיש לאליעזר, הם רק בגלל שהוא רוצה ללכת עם אברהם, אולם אם ירגיש שהוא בעצמו אברהם, שהוא אדון לעצמו, זה לא טוב.

ורבי נתן ידע כל זאת. הוא היה בעל מעלות רמות כל כך, ופיו היה 'פה מפיך מרגליות' נפלא מאד; עניינו של הרבי האיר על ידי רבי נתן עוד יותר

מאשר בחיים חיותו של הרבי^{יב}; הן בקירוב נפשות רבות; 'מעייין' החל לנבוע לאחר הסתלקותו של הרבי! 'פי שניים' ממש! אבל רבי נתן ידע היטב שאם יפריד עצמו; מה הפירוש יפריד עצמו? שהנהגתו תהיה הנהגה של 'רק אני לבד' - זה כבר לא טוב. דרך כזו עתידה להיפסק ללא קיום לעד.

זה היה החידוש ברבי נתן! ולכן באמת כל 'ההשארה' של הרבי ממשיכה רק על ידי רבי נתן!

'שעבודת היום בבגדי לבן'

(אחד הנוכחים: רבי נתן אמר: "ענייני הוא יום כיפור!"!) כן כן! "דעם רבי'נס זאך איז ראש השנה, מיין זאך איז יום כיפור^{כח}!" - עניינו של הרבי הוא ראש השנה, וענייני הוא יום כיפור. (אחד הנוכחים: אבל הכל זה הרבי) אכן כן.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^{יב} עי' בהשיחות שנדפסו בספר ביאור הליקוטים דפו"ר: "אזא טיש ווי ביי מיר - איז ביי דעם רבי'ן נישט געווען! אבער אלץ מיט'ן כח פונעם רבי'ן!" ועי' ריש תו' ס"ו ענין "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי", ועי' ליקוטי הלכות הל' ברכת הפירות ה' אות י"ז מענין "משה ויהושע", ואכמ"ל.

^{כח} עי' הקדמת ימי התלאות: והמובן מכל זה, כי נמצא בו מצד נשמתו גם כל הסליחה והכפרה של יום העשירי מעשרת ימי תשובה, הוא יום כפור, כי הרבה הרבה בעלי תשובה שבודאי נתכפר להם עוונותיהם נעשו על-ידי דבוריו וספריו הקדושים שהשאיר אחריו כמוכא, ולולא דמסתפינא הייתי אומר שזהו שגם שמו הקדוש גימטריה מכוון ממש מספר מגן התבות "חננון המרבה לסלח" וכו', ועל זה זכה לחבר ספר לקוטי הלכות הקדוש ותפלותיו המעוררים ומחזיקים כל איש מגדול ועד קטן, להטותו לטוב לשוב בתשובה שלמה.

ועי' כוכבי אור - חכמה ובינה אות ל"ט: וכאשר נראה ונודע לכל מביט ומסתכל בספריו הקדושים, שאף-על-פי שמרבה לדבר מכל המדות טובות וישרות, אבל עקר ורב דבריו יסוכבו על ענין התחזקות לחזק ולאמץ כל הנחשלים והעייפים והיגעיים, אשר עמלק רודף אחריהם, לבל יתנאשו עצמם מן הרחמים, כי הוא יתברך חנון ורב לסלח. וכאשר נשמע ונראה גם בעת יציאת נשמתו

כּה פּרשת כי תצא תשמ"א

פעם בערב יום כיפור, בין הנוכחים אצל רבי נתן נכח גם 'עקיבא וועלוול' מנמירוב. הוא היה למדן מופלג. המנהג היה לנסוע לרבי נתן ליום הכיפורים, ולשהות במחיצתו כבר מערב יום הכיפורים.

רבי נתן דיבר אז מענין הד' יסודות שהיו אצל הכהן הגדול; 'חי' – זהו ה'שעיר' וה'פר'; 'מדבר' – זהו 'הכהן גדול' בעצמו; כמו כן היה שם 'זהב' שהוא 'דומם'; רבי נתן פירט את כל הארבע יסודות: 'דומם צומח חי מדבר', וכיצד ארבעתם כלולים בעבודת הכהן הגדול.

אבל כל זה תקף עד לכניסת הכהן גדול לפני ולפנים, שכן בכניסתו לפני ולפנים, פושט עצמו מכל אלו ו'זהבים מעביר ולבנים לובש'.

רבי נתן התבטא אז בזה הלשון: "אז מגייט אריין לפני ולפנים' איז 'זהבים מעביר ולבנים לובש'!" – כשנכנסים לפני ולפנים' אזי 'זהבים מעביר ולבנים לובש', ובאומרו מילים אלו, התעוררות עצומה נהייתה בין הנוכחים, נורא מאד^כ!

עבודת הכהן הגדול הרי כל כך חשובה, אבל כל זה רק 'כאן', אולם בשעה שנכנס 'לפני ולפנים', אזי זהבים מעביר ולבנים לובש.

וזה אמור גם כלפי נפטר, שהרי מה הם לבושי? 'בגדים לבנים'!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

הקדושה שעד נשימה האחרונה, כּפּל וּשְׁלַשׁ "חַנּוּן הַמִּרְבֵּה לְסִלַח" וכו', וְעַל־כֵּן בְּעִנְיֵי דַעְתִּי חֲשַׁבְתִּי גַם שָׁמוּ הַקְדוּשׁ ז"ל וְרֵאִיתִי כִי הוּא בְּמִסְפָּר "חַנּוּן הַמִּרְבֵּה לְסִלַח" מְכוּן מִמֶּשׁ...
^כ ועיין הסיפור באריכות כמובא בהקדמה לימי התלאות.

למה התכוון באמת רבי נתן? בחוץ הכל עשוי מזהב, הכל חשוב מאד, כל הדברים טובים הם! אולם כשנכנסים 'לפני ולפנים'... למה כיוון רבי נתן בדיבורו? כוונתו הייתה ל'הסתלקות'! אך דבריו כוללים ענינים רבים.

כמדומני שהיה זה בערב יום כיפור האחרון לימי חייו.

'זהבים מעביר ולבנים לובש שעבודת היום' – היא רק – 'בבגדי לבן'! אע"פ שבאותו יום לבש הכהן את כל 'השמונה בגדים', אבל בשעה שנכנס לפני ולפנים, אזי עבודת היום היא רק בבגדי לבן! אה אה.

(ר' נחמן בורשטיין: מהיכן לקוח נוסח ה'עבודה'? מהמגיד מטירהאויצע?) וודאי, אה,

זהו נוסח טוב!

שהקדוש ברוך הוא יעזור, שנחקק זאת היטב בזיכרונו – שעבודת היום 'בבגדי לבן'; 'עבודת היום' – נראה שהכוונה היא ל'יום האחרון'! איי, אז יש רק 'בגדים לבנים', מניחים את הדולרים, את הזהב, כל הבלי עולם הזה... 'זהבים מעביר ולבנים לובש שעבודת היום בבגדי לבן'.

איי, זהו זה! צריך לזכור זאת, לזכור זאת היטב – שזהו זה! בסופו של דבר כל אחד לובש בגדים לבנים, לכל אחד מכינים תכריכים, לכל אחד יש בגדים לבנים, זוהי עבודת היום – ה'בגדי לבן'! אה.

ה'ברוך הבא' הראשון...

רבי נתן היה כל כך דבוק בהשם יתברך, עד שנענה פעם ואמר: "איך האב זיך אלצדינג אויסגעמאלט, נאר דעם ערשטן 'ברוך הבא' אין קבר – האב איך

זיך נישט געקענט אויסמאלן! – תיארתי לעצמי הכל, רק את ה'ברוך הבא' הראשון בקבר – לא הצלחתי לתאר לעצמי, איזו קבלת פנים תהיה לי שם.

“ה'ברוך הבא' הראשון בקבר לא הצלחתי לתאר לעצמי” – כך אמר רבי נתן – תיארתי לעצמי הכל, חוץ מהברוך הבא הראשון בקבר. ה'ברוך הבא' פירושו: 'כיצד יקבלו את פני שם' – את זה לא הצלחתי לתאר לעצמי! וזה מגודל שפלותו ומגודל ענוותנותו.

בעולם הבא קיבלו את פניו כראוי וכיאות!

אבל כאלו דיבורים; הגמרא אומרת הרי שרבי יוחנן בן זכאי בכה: “איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי”.

מעורר לקימת סליחות וחוזר לישון...

ר' לייבל'ע קוסטנטנינר היה יהודי מיוחד במינו, איש צדיק, קדוש. הוא זה שקירב את ר' אייזיק אייזנשטיין לאורו של הרבי, שגם מוצאו היה בקוסטנטיין.

מעשה שהיה כך היה: רבי לייבל'ע היה מעודד יהודים לנסוע לרבי לראש השנה, כשהוא עצמו לא נוסע, הוא עצמו נשאר בקוסטנטיין שם שימש כחזן

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

ל עי' ברכות דף כ"ח ע"ב. ועי' חיי מוהר"ן אות ט"ו, מלשון מוהרנ"ת: "וְלִקְחָתִי זֹאת בְּדַעְתִּי הַיָּטִב וְכוּ", אולי אֶזְכֶּה לְזַכֵּר זֹאת בְּעֵלְמָא דְאַתִּי וְכוּ, פִּי אֵיךְ שִׁיְהִי עִמִּי ח"ו, פִּי אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזָה דְרָךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי ח"ו, הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִזְכְּנֵנו מֵעַתָּה לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנָיו כְּרִצּוֹנוֹ הַטּוֹב".

העיר. אמרו עליו בדרך צחות: "דומה הוא לשמש המעורר לקימת סליחות כשהוא עצמו חוזר לישון...!".

רבי אייזיק הזה היה אז אברך בן שש עשרה, היה זה בשנת תרי"א. ר' אייזיק נולד בשנת תקצ"ה, והיה ילד בן עשר כשרבי נתן נסתלק. וכשהתקרב לרבי היה אברך בן שש עשרה.

הוא אמר לר' לייבל'ע: "אם אתם לא תסעו לאומן לראש השנה, גם אני לא אסע!" בשומעו זאת, השליך ר' לייבל'ע את מעמד פרנסתו אחר גוו, ונסע לאומן לראש השנה. הוא נכנס לקלויז יחד עם ר' אייזיק.

ר' אייזיק היה אדם נאה מאד, יפה תואר, משכמו ומעלה גבוה! אני הכרתיו רק לעת זקנותו, בשנת תרע"ד, ומיום הוולדו בשנת תקצ"ה ועד אז, חלפו שבעים ותשע שנים. כשפגשתי בו לראשונה כבר היה זקן, אבל פניו כל כך האירו! כאלו פנים יפות, כזאת שמחה, כזה מין הדרת פנים, כזה מין סבר פנים! "רבונו של עולם היכן עוד רואים יהודים כאלו?!"

כשנכנס לקלויז בפעם הראשונה, אנשי שלומינו הביטו עליו, על פניו המאירות! והנה, ר' לייבל'ע נוכח גם הוא! הבינו כולם שהגעתו של ר' לייבל'ע קשורה להתקרבותו של ר' אייזיק, בזכותו הגיע אומנה.

ר' לייבל'ע לא נהג הרי לנסוע לאומן לראש השנה, אבל כשראו אותו נכנס יחד עם אברך נוסף, הבינו מיד שביאתו של ר' לייבל'ע היא ע"י התקרבותו של ר' אייזיק. בשביל אברך כמו ר' אייזיק שווה היה לו להפקיר הכל!

נו, כעת נותר ר' לייבל'ע מחוסר פרנסה, שכן בבואו לאומן איבד את מקור פרנסתו, כעת לא יוכל לשוב לביתו, שכן מקור פרנסתו של החזן היא בעיקר מתקופת הימים נוראים!

שמעתי מספרים, שאספו כסף עבורו; אספו עבורו 'שמונים ושלוש' רובל, והעניקו לו אותם! באותם ימים שמונים ושלוש רובל היה סכום שמספיק למחייה למשך מספר שנים, הון עתק!

אבל לייבל'ע הרי היה חזן, וחזן מתפלל הרי לפני העמוד, מוכרחים אם כן להגישו לפני העמוד לתפילה אחת, אחרת עלול להחלש בדעתו. ואכן הגישוהו לפני העמוד לתפילת מוסף ביום השני.

נו, אחרי שנסע לאומן והפקיר הכל, לא יכול היה לשוב לעירו קוסטנטיין, ומשכך, נשאר לדור באומן.

(השואל: גם ר' אייזיק נשאר לדור באומן?) לא, ר' אייזיק העתיק את דירתו לאומן רק בחלוף שנים רבות.

לא אני קברתי...

באומן היה קלויז בשם 'ר' קלמנס קלייזל' - 'הקלויז של ר' קלמן'. ר' קלמן זה היה עשיר מופלג וחי עוד בימיו של הרבי. הוא מאד אחז מהרבי. ר' קלמן היה אחד העשירים הגדולים בתקופה ההיא. ממשפחת 'אורנשטיין'. אחד המליונרים הגדולים בעולם.

בימות החורף היה ה'קלייזל' שלו מחומם ומואר. וגם לאחר שנפטר, שמו של בית הכנסת לא הוחלף ונשאר: 'ר' קלמנס קלייזל, וגם ניהולו של בית הכנסת המשיך באותו רמה גבוה.

ר' לייבל'ע קוסטנטינר נהג לבלות שם את לילותיו. הוא נכנס לקלויז שהיה מחומם ונעים בחצות הלילה, ושם עבד את בוראו, כשמפעם לפעם הוא פורץ בבכי ממושך.

השמש של ר' קלמנ'ס קלייזל ששמע את קול בכיו, חשב שמא בוכה הוא על שאין לו פרנסה: "הוא הרי עני מרוד...!", הוא לא ידע מה גורם לו לבכות כל כך...

השמש שעוד זכר את הסתלקותו של הרבי, קרא לעבר ר' לייבל'ע ושאל: "מדוע אתה בוכה? ! אספר לך מעשה מ'הרבי שלך' ויותר לא תבכה!".

הוא סיפר לר' לייבל'ע שאביו היה אחד מאנשי ה'חברא קדישא' בעת הסתלקותו של הרבי^ל, ותפקידו היה לשלשל את הנפטר לקבר פנימה. אביו סיפר לו, שבשעה שמסרו לידיו את הנפטר, התכופף כדי להניח את הרבי על משכבו ולקברו, אך לפתע אור נפלא בקע מתוך הקבר, נטלו מידיו את הנפטר, והניחוהו בשלום על משכבו.

אביו אמר לו בזה הלשון: "דבר אחד אני יודע, אני את הרבי לא קברתי! נטלו אותו מידי, והניחוהו בקבר! ראיתי זאת במו עיני! אשר על כן אני מזהירך, למען תדע ותנצור לשונך מדבר רע! ראיתי זאת במו עיני!". השמש סיפר זאת לר' לייבל'ע, וסיים בתמיה: "אם היה לך כזה רבי, יש לך עדיין סיבה לבכות? !".

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ל עי' ימי מוהרנ"ת אות ס"ו: וְכָל בְּנֵי הַחֲבוּרָה שָׁאָלוּ אוֹתָנוּ אִיךָ לְהַתְנַהֵג עִמּוֹ וְכו', גַּם שָׁאָלוּ אִם רְצוֹנָנוּ לַעֲסֹק עִמּוֹ אֲנַחְנוּ בְּעֶצְמָנוּ דוֹקָא, וְאִמְרַתִּי שְׁבִנֵי הַחֲבוּרָה הָעוֹסְקִים בְּזֶה תְּמִיד יַעֲסֹקוּ עִמּוֹ, כִּי יִדְעַתִּי בְּנַפְשִׁי שְׁלִפִי גְדַלְתּוֹ אֵין נִמְצָא אָדָם בְּעוֹלָם שִׁיְהִיָּה רְאוּי לַעֲסֹק עִמּוֹ, אַךְ בְּמִקּוֹם גְּדַלְתּוֹ שֶׁם אָנוּ מוֹצְאִין עֲנוּתָנוּתוֹ, וְרְצוֹנוֹ ז"ל שְׁפָל אֶחָד יַעֲשֶׂה מֶה שְׂרְאוּי לוֹ, וּבְעֵת הַזֹּאת מְגִיעַ הָעֶסֶק שֶׁל קְבוּרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה לְבִנֵי הַחֲבוּרָה הָעוֹסְקִים בְּזֶה תְּמִיד, וַיְהִיָּה לָהֶם גַּם כֵּן זְכִיָּה לְנִצָּח.

תודה לה' שניצלתי מזה!

(ר' יעקב דב: ר' נחמן חזן' כן המשיך לשמש כחזן בנמירוב על אף נסיעותיו לאומן לימי ראש השנה? הוא הרי שימש כחזן רק ביום כיפור?) לא, ר' נחמן חזן-נמירובער מעולם לא שימש כבעל תפילה בנמירוב, הוא שימש רק כ'בעל קורא'.

ר' נחמן החל לשמש אצלנו כבעל תפילה בימי ראש השנה בהיותו בגיל עשרים ושתים - עשרים ושלש²³, כמו ר' אברהם סופר - שטרנהארץ, שגם החל לשמש כבעל תפילה שחרית בהיותו בן עשרים ושתים שנה.

בנמירוב שימש ר' נחמן רק כבעל קורא. ואכן בנמירוב כינוהו 'נחמן דער בעל קורא', הוא היה 'בעל קורא' יפה מאד.

(השואל: מי היה אביו של ר' נחמן?) אביו של ר' נחמן נמירובער, ואביו של ר' אברהם שטרנהארץ היו אחים, שניהם בניו של ר' שכנא (בן מוהרנ"ת). אביו של ר' אברהם היה ר' נפתלי הירץ, ואביו של ר' נחמן היה ר' דוד צבי.

ר' נחמן נמירובער התגורר הרי בנמירוב, אבל ביום כיפור שהה בעיר ברסלב ושם שימש כבעל תפילה. היה זה עוד בטרם החל לשמש כבעל תפילה באומן בימי ראש השנה.

ר' לייבל'ע קוסטנטינר חי הרי מספר שנים לאחר פטירתו של ר' נחמן טולטשינער, (ששימש כש"ץ בתפילת מוסף ביום א' דר"ה. ובתפילת מוסף של יום ב' שימש ר' לייבל'ע כש"ץ). בשנים שלאחר פטירתו של ר' נחמן טולטשינער מילא ר' לייבל'ע את מקומו ושימש כבעל תפילה גם בתפילת מוסף של יום א' דראש השנה

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

²³ בערך סוף שנות תר"מ, הוא נולד בערך שנת תרט"ו. (שיש"ק).

כשר' לייבל'ע הלך לעולמו, ר' אברהם שטרנהארץ כבר שימש כבעל תפילה בשחרית במשך מספר שנים. ומשום כך החלו לתור אחר בעל תפילה לתפילת מוסף. תחילה עלתה הצעה שר' מיכל'ע (ב"ר יצחק בן מוהרנ"ת) יתפלל לפני העמוד; ר' מיכל'ע היה בעל תפילה יפה מאד - ר' מיכל'ע - יהודי צדיק! אולם הוא לא הסכים בשום פנים ואופן להתפלל לפני העמוד.

נאשקע עליו השלום (הוא ר' נחמן ב"ר שכנא ב"ר דוד צבי - אחיו של ר' מיכל'ע) היה אומר לי, שלעת זקנותו אמר לו ר' מיכל'ע בזה הלשון: "דאנקען גאט וואס איך בין ניצול געווארן דערפון!" - תודה להשם שניצלתי מזה! הוא לא רצה לשמש כבעל תפילה.

בתוך כך כשעסקו בחיפוש 'בעל מוסף' מתאים, צעקו אז: "געוואלד, יש לנו הרי את ר' נחמן נמירובער, הרי הוא הבעל תפילה במוסף של יום הכיפורים בברסלב, פשוט תענוג לשמוע אותו מתפלל!". ואכן מינוהו לבעל תפילה, ומאז שימש כ'בעל מוסף' בראש השנה.

"היה לכם כזה מין רבי ועדיין אתם בוכים!? מה יש לכם לבכות?!",

אה...

ש'אייזיק' שלי ילך יחד עם ה'רימער'!?

(השואל: הוא עוד זכה להסתופף בצילו של רבי נתן - ר' לייבל'ע קוסטנטינר?) לא, יכול

להיות שהוא כן היה אצל רבי נתן - אינני יודע.

ר' אייזיק אייזנשטיין (קוסטנטינר) שנתקרב ע"י ר' לייבל'ע, נולד בשנת

תקצ"ה, והיה אברך בן שש עשרה כשנתקרב לרבי, בשנת תרי"א.

ר' אייזיק אמר פעם, שבהיותו ילד בן עשר, שמע מספרים בקוסטנטין שר' נתן נפטר (שנת תר"ה), אבל את רבי נתן הוא לא הכיר. קוסטנטין זו עיירה מרוחקת, 'אלט-קוסטנטין'.

(השואל: מי קירב את ר' לייבל'ע קוסטנטינר לרבי?) אינני יודע.

ר' לייבל'ע קירב יהודים רבים לאורו של הרבי!

בטרם קירב ר' לייבל'ע את ר' אייזיק, התבטאה אמו של ר' אייזיק ואמרה: "לו יכולתי הייתי שותה אפילו את מי רגליו!" כזה מין 'איש נחמד' היה ר' לייבל'ע.

אבל אחרי שקירב את בנה, סטרה ללחיו ברחובה של עיר: "מה עוללת לבני? לקחת אותו ממני, עשית אותו ברסלב'ער חסיד!"...

בקוסטנטין התגורר אחד 'רימער' שהיה מכונה בפי כל 'דער רימער'; ה'רימער' מתפרנס מתיקון אוכפים ופרסאות סוסים. זוהי עבודה פשוטה ומגושמת.

ר' אייזיק נהג להתהלך ברחובה של עיר יחד עם ה'רימער' ולשוחח עמו בעבודת השם, וכראות אמו של ר' אייזיק מחזה זה אמרה: "עדיף לי להקבר באדמה מאשר לראות את 'אייזיק שלי' מתהלך יחד עם ה'רימער'!" - ה'רימער' הוא אדם מגושם, ואייזיק שלי הולך יחד עם הרימער!²!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

² עי' חיי מוהר"ן אות של"ה: פעם אחת דבר רבנו ז"ל עם אנשי-שלומנו ואמר להם, הלא כל הנחת רוח והתענוג שלי הוא רק כשאני רואה איזה דברי יהדות ועבודת ה' באחד מאנשי וכו', הלא כשאני רואה איזה עבודת ה' בעניי שבעניי שהולך בכובע קרוע ומלבושים קרועים ומנעלים

”אחרי רבי כזה, לומר ‘אני הרבי’?!...”

ר' אייזיק סיפר לי, שבכל עת שנסע מקוסטנטיין לאומן; זוהי נסיעה ארוכה, ארוכה מאד, קוסטנטיין נמצאת סמוך ל'ראוונע', זו נסיעה שאורכת מספר ימים – כל הדרך דיברו מהרבי!

תוך כדי שיחה עלתה השאלה: ”מדוע אין אצלנו רבי? מדוע אין אצלנו רבי חי?!”

אחד מהנוסעים בעגלה היה הרימער, ובשומעו את השאלה, נענה ואמר: ”אינני יודע, אחרי האמת של הרבי – האם יש מישהו שיוכל להתיישב ולומר ‘אני הרבי’?!”.

זו הייתה תשובתו של הרימער: אחרי האמת של הרבי – האם יש מישהו שיוכל להתיישב ולומר ‘אני הרבי’?!”.

הנוסעים בשומעם את תשובתו, עמדו דום – זו הרי האמת לאמיתה! כולם אמרו 'תירוצים', והוא לעומתם אמר כזה רעיון...

”לאחר הסתלקותו של הרבי, מיהו זה שיכול לשבת ולומר ‘אני הרבי’ – אחרי כזאת אמת שהיה אצל הרבי?!” , זו הייתה תשובתו של הרימער.

רבי נתן בוודאי הרגיש זאת! ”אחרי כזה רבי – יכול מאן דהוא לומר ‘אני הרבי’?!”.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

קרועים, הוא יקר אצלי עד מאד כמו שאני הייתי עושה דבר זה וכו', בקשתי מאד מכם היו אנשים כשרים כי זה כל ישעי וכל חפצי.

פרשת כי תצא תשמ"א לה

(ר' יעקב דב: בכרדיטשוב היה גם 'מנקה ארובות'?) כן כן, אברהמל'ע! (ר' יעקב דב: חמי הכיר אותו), אה! 'מנקה הארובות' היה גם בעל מנגן, והוא סייע לר' אברהם שטרנהארץ בתפילתו במוסף של ראש השנה.

לר' נחמן חזן-נמירובער, היה אחד 'כורך ספרים' מהעיר טפליק שסייע לו בתפילתו, ור' נחמן נהג לשלם לו על כך. כן, אבל אותו אחד לא ידע כלום...

כזה 'וודאי' וכזאת 'העלמה'!

--- ממי אנחנו מדברים כאן? מ'נפטרים', יהודים שכבר אינם בין החיים! רבי נחמן נמירובער נפטר באמצע הקיץ של שנת תרע"ט, ומאז חלפו כבר 'שישים ושתים' שנים (נכון לשנת תשמ"א).

כל אלו שמשוחחים מהם - משוחחים רק מנפטרים, 'שכבר מתו', 'ומשבח אני את המתים שכבר מתו', שכבר מתו - אומר הזהר הקדוש.

ממי אנחנו משוחחים? מר' אברהם שטרנהארץ, גם הוא כבר 'עשרים ושש שנים' איננו (נכון לשנת תשמ"א), ר' אברהם כבר עשרים ושש שנים איננו, הוא נפטר בשנת תשט"ו.

זה הרי נורא, געוואלד! מדוע שלא נזכור מהתכלית? ! רואים הרי במוחש כיצד הזמן פורח, עף ופורח!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

רבי נתן אמר בזה הלשון: "ס'איז נישטא אזא מין 'וודאי' ווי דער יום המיתה, און ס'איז נישטא אזא מין 'העלמה' ווי דער יום המיתה!" – אין עוד כזה מין 'וודאי' כמו יום המיתה, ואין עוד כזה מין 'העלמה' כמו יום המיתה.

זהו 'וודאי'! כל אחד רואה בעיניו שדבר לא עוזר, ומאידיך ישנה כזאת 'העלמה'! ובאמת כל זה בשביל תיקון העולם, יש כזאת העלמה למען הבחירה.

אך אף על פי כן, גם לצדיקים הייתה העלמה, אבל הם נהיו צדיקים! הם זכרו זאת! את ה'יום אחרון' הם זכרו היטב^{לה}!!!

הערות ומראי מקומות

לה עי' קהלת ג' י"א, ברש"י ד"ה 'גם את העולם נתן בלבם'. ועי' ליקוטי הלכות הל' ברכת השחר ה' אות ע"ד: כי הלא רואים בעין ש'ימי חיינו הבל, והאדם מת בכל יום, כי היום והשעה שחי לא יהיו עוד, ועל כן מתחיל יום המות מיום הולדו וכו', וכמבאר מזה בספרים הרבה. אף אף על פי כן עדין עדין צריכין לדבר בזה הרבה הרבה, ולחזור עם עצמו ועם חבריו המקשיבים לקולו, כל זה ויותר מזה. כי גם את העולם נתן בלבם (קהלת ג'), ודרשו רבותינו ז"ל (נלקוט שמעוני סימן תרט"ו) ומוכא בפרוש רש"י, לשון העלמה ושכחה. שהשם יתברך בחכמתו העמקה הכניס העלמה בלב האדם בשביל כח הבחירה, שבשביל זה יש כח להשטן להעלים ולהסתיר ולהשפית כל זה. אבל כח האמת בודאי גדול ביותר, שכל מי שרוצה להסתכל על תכליתו הנצחי באמת לאמתו, בודאי אי אפשר להכחיש ולהעלים כל הנ"ל שהעולם הזה הבל הכלים, ולא ישאר כלום ממנו ומתאוותיו ומכספו וזהבו וכו', כי אם מה שהתנגע וטרח בשביל התכלית הנצחי, שהוא לעשות רצונו יתברך.

ועל כן כל הצדיקים האמתיים שהלכו בדרך זה, והסתכלו כל ימיהם על תכליתם הנצחי, השיגו והבינו תכף שרצונו יתברך להתרחק מכל התאוות וכו', ומחמת שהסתכלו על אמת לאמתו והבינו כל זאת, וכן קימו ועשו, ופרשו וקדשו עצמן בכל יום ובכל פעם בקדושה יתרה, עד שעלו מדרגא ודרגא וממעלה למעלה וכו'.